

הרב אריה לייב גולדשטוף

בית מדרש להוראה 'אש התורה' - מודיעין עילית

ביאור תכלית ומטרת לימוד התורה*

א.

נצטוונו מאת ה' לעסוק בלימוד התורה כל ימינו וחיינו ממש, וכלשון הפסוק (יהושע א, ח) 'והגית בו יומם ולילה', ונאמר ציווי זה בהרבה מקומות. והנה, ציווי זה הוא גם לאדם שכבר יודע את כל ההלכות לכל האופנים ששייך, ובכל זאת יש לו ציווי להמשיך להגות בתורה כל חייו, ולהתעמק ולהבין עוד עומק ועוד עומק.

ויש להבין, מה המטרה והתכלית בלימוד התורה. והטעם הפשוט המפורסם הוא, שהתורה היא כעין "ספר הוראות" לדעת מה לעשות בכל תנועה ותנועה בעולם הזה. אך דבר זה בודאי אינו נכון, שהרי חז"ל מלמדים אותנו שהתורה קדמה לעולם תתקע"ד דורות (שבת פ"ח ע"ב), והקב"ה 'אסתכל באורייתא וברא עלמא', דהיינו שה' רצה שהתורה תהיה נתונה לתפישה של בני האדם, ולכן נברא העולם על כל פרטיו ופרטי פרטיו, כדי שיהיה תפישה לתורה במציאות הגשמית שלנו. וכמוש"כ בנפש החיים (ש"ד פ"י) בשם הזוה"ק (תרומה קס"א ע"א): "כד ברא קודשא בריך הוא עלמא, אסתכל בה באורייתא וברא עלמא וכו'". באורייתא כתיב בה 'בראשית ברא אלקים את השמים' - אסתכל בהאי מילה וברא את השמים; כתיב בה 'ויאמר אלקים יהי אור' - אסתכל בהאי מילה וברא את האור; וכן בכל מילה ומילה דכתיב בה באורייתא, אסתכל קודשא בריך הוא ועביד ההוא מילה". ולפי זה נמצא שהתורה אינה בשביל העולם, אלא העולם הוא בשביל התורה. ואם כן בודאי לא נכון לומר שתכלית לימוד התורה היא בשביל לדעת כיצד להתנהג בעולם.

ויש להוסיף עוד כמה תמיהות, אך נקוה שהם יתבארו בהמשך הדברים.

ב.

לבאר את תכלית לימוד התורה, ולהסביר למה לומדים תורה, זה במילים אחרות: לבאר מה הכוונה 'לימוד תורה לשמה', לשם מה, לאיזה מטרה. ובוה זכיננו לדברי רבינו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל, שכתב לנו בזה דברים ברורים.

(* הבהרה: מאמר זה כולל הצעה שיתכן שהיא מחודשת, ועדיין לא הוכחה מספיק גם בליבו של הכותב, ועל כן אין להתייחס אליה כלל כקביעת מסמרות בסוגיא עצומה ורחבה זו, אלא כהצעת הרהורי דברים בלבד [עוד יצויין, כי יתכן שכללות המאמר מבארת רק פן אחד ממטרת הלימוד, ויש עוד פנים אחרים, ואין כוונת הכותב לקבוע מסמרות בכיוון אחד, אלא רק להציע מהלך מוטעם ולהרבות חשק ואהבת הלימוד]. כמו כן, מאמר זה אינו גמור כל צרכו, ויש עדיין צורך להרחיב בחלק מפרטיו. אך לא נמנעתי מלפרסמו כפי שהוא, כדי שישוטטו בו הרבים, ואזכה ללבן את המבואר בו ביתר שאת. ותפילתי להי"ת שלא תצא תקלה תחת ידי.

וזה לשון הנפש החיים (ש"ד פ"ג): "אבל האמת, כי ענין לשמה פירוש לשם התורה. והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על מאמר רבי אליעזר ברבי צדוק (נדרים נ"א ע"א) 'עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן', וז"ל: 'עשה דברים לשם פעלן - לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. ודבר בהן לשמן - כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות', עכ"ל. דקדק לבאר שינוי לשונו דר"א ב"צ, שבעשיה אמר 'לשם פעלן', ובדבור אמר 'לשמן'. לכן בענין העשיה פירש 'לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו', ובענין הלמוד פירש 'לשם התורה' כו'. - וכוונתו ז"ל מבואר, כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המובחר בדביקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו, כדי שיתקלס עילאה לגרום תיקוני העולמות וכוחות וסדרים העליונים... אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצות והלכותיהן, אמר 'ודבר בהן' - ר"ל הדיבור בעניני המצות והלכותיהן- יהיה 'לשמן', פירוש: לשם הדברי תורה, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול".

ודבריו הקדושים צריכים ביאור רב. דאיזה מטרה יש ב"ללמוד בשביל לדעת", דעדיין איננו מבינים מה מטרת הידיעה. ובודאי צריך להוסיף ביאור, שהרי אין ספק שגם הנפשה"ח מודה שתכלית לימוד התורה הוא להדבק בה, וכפי שמבואר בכל דברי חז"ל והראשונים והאחרונים וכו', ומה שהוא כותב בגדר הלשמה הוא רק לענין המטרה של עצם מעשה הלימוד וצורתו, ואם כן, עלינו לבאר כיצד הלימוד "לשם לימוד וידיעה" מביא לדביקות בה'.

ג.

וביאור הדבר לענ"ד נראה כך:

אמרו חז"ל במדרש (שמו"ר לג, א): "כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזובו - אל תעזובו את המקח שנתתי לכם", ומבאר המדרש ארבעה דברים שבגללם נחשבת התורה ל'מקח טוב' יותר משאר מקחים. והדבר האחרון הוא: "יש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו, אמר הקב"ה לישראל: מכרתי לכם תורתי, כביכול נמכרתי עמה". והדברים טעונים ביאור (ע"ש במפרשי המדרש).

ונראה שהכוונה בזה היא שה' מגלה לנו בכמה מקומות, שהוא כתב בתורה את המחשבות והדעות שלו עצמו כביכול, ובנתינת התורה הוא נותן את עצמו, שכולם יהיו יכולים לדעת ולחשוב את מחשבותיו ודעותיו. וכלשון הגמרא בשבת (ק"ה ע"א, ע"ש ברש"י, ועי') "אנוכי נוטריקון: אנא נפשי כתיבת יהבית", והיינו שה' כתב את עצמו בתורה, את דעתו ומחשבתו בכל נושא ונושא שקיים בבריאה.

וזה לשון הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ב אות ב'): "ענינה הוא היותר יקר ומעולה שבכל מה שאפשר שימצא בנמצאים, והיינו שהוא תכלית מה שאפשר שימצא בנמצאות מעין המציאות האמיתי שלו יתברך, והוא הוא מה שמחלק האדון ית"ש מכבודו ויקרו אל בראיו" [ובמהר"ל יש נוסח שהתורה היא "שכל אלוקי" (ראה הקדמה לתפא"י, ונתיב התורה פ"ז). ובוזה"ק כתוב נוסח (ח"ב ס' ע"א) 'קודשא בריך הוא תורה איקרי', וכן (ח"ב צ' ע"ב) 'אורייתא שמא דקודשא בריך הוא' (ושם' הכוונה גילוי)].

וכמובן לומר דבר כזה הוא נשמע מופרך ממש, וכי אנו יכולים לדבר בכלל על מחשבות ודעות של הקב"ה, אך באמת זו מעלתה העצומה של התורה, וזה החידוש הגדול שיש בה. וכמובן צריך להדגיש: שאין הכוונה למה שאנו חושבים בקטנות דעתנו כדעות ומחשבות של בני אדם, אלא זה דבר שונה לגמרי, ורק שאנו זוכים להשיגו רק בגילוי הנמוך ביותר כפי שהוא מתגלה בדעתנו השפילה. והבן.

ד.

ואחר שביארנו שבתורה מתגלות הדעות והמחשבות של הקב"ה כביכול, נמשיך ונבאר מה תכלית לימוד התורה:

כפי שמתבאר בדברי חז"ל ומסוכם בדברי הרמח"ל בכמה מקומות, ובעיקר בספרו דרך ה' חלק א': תכלית ומטרת האדם, היא להדבק בה' ולהנות מזיו השכינה ולקבל מה' את הטובה הגדולה ביותר שהיא הדביקות בו (וזה מפני שה' חפץ להיטיב). אך מכיוון שהטובה המושלמת היא כשהאדם עובד להשיגה בעצמו, ולא מקבלה במתנה, שאז יש בה בעיה של 'נהמא דכיסופא'. לכן האדם הושם בעולם הזה, בו עליו לעבוד ולהשיג את ההטבה הזו בעצמו. וצורת העבודה היא: **להדמות לבורא** (ומבאר הרמח"ל, שכל שהאדם מדמה עצמו יותר, כך הדביקות שאח"כ תעשה בצורה מושלמת וגדולה יותר).

והנה, הגדרה זו של צורת העבודה "להדמות לבורא", היא ההגדרה המקיפה והכוללת של כל המצוות כולם, פרטים ופרטי פרטיהם. והיא כוללת גם את לימוד התורה. ויש בזה שני חלקים: א. התדמות במעשים (שהם התרי"ג מצוות), ב. התדמות במחשבות (שזה לימוד התורה). ובמעשים הכוונה לעשות מעשים שציוה ה' לעשות, ובמחשבות הכוונה לחשוב כמו ה' יתברך, כביכול. והדרגה הגדולה יותר של ההתדמות היא לחשוב כמו ה', וזה הדימוי הכי גדול ששייך שיהיה בין האדם להי"ת.

ומעתה נאמר, כי התכלית והמטרה של לימוד התורה היא, לחשוב את המחשבות של ה'. וזה עושה שהאדם מעצמו יחשוב כמחשבות ה' ממש, כביכול. ונראה שזו כוונת חז"ל במה שאמרו (מובא כנפש החיים) "קודשא בריך הוא ישראל ואורייתא חד", דה' גילה את מחשבותיו בתורה, ועל ידי שישאל לומדים את התורה הם גם חושבים כמו התורה, שזה כמו ה', ונעשים כולם חד.

ה.

ולהשלמת הביאור נוסיף עוד נקודה:

דהנה, בשביל לחשוב כמו התורה לא מספיק מה שיודעים את המסקנות וההלכות שיוצאים מדברי התורה, אלא יש ענין לדעת את התהליך של יצירת המסקנות הללו. יש ענין לדעת את הסברות של כל דבר, למה זה כך ולא אחרת, למה במקרה כזה הדין כך ובמקרה אחר הפוך, וכיוצ"ב. כי רק כך אפשר להגיע למצב שחושבים כמו התורה.

ונבאר הדבר במשל: אפשר לומר לראובן את כל ההכרעות של שמעון בכל ימי חייו, מה הכריע בכל ספק ומקרה, כיצד נהג תמיד. ועל פי זה ידע ראובן לומר מה יעשה שמעון מכאן ולהבא בכל מקרה שיבוא לפתחו. אבל מצב כזה אינו נחשב שהוא 'חושב כמו שמעון', אלא רק שהוא יודע **בידיעה חיצונית** מה שמעון חושב על כל מקרה. לעומת זאת, יש אפשרות שראובן יבין בשכלו הבנה מושלמת למה שמעון הכריע בכל מקרה כפי שהכריע, ושהוא יתחבר לגמרי לסברא הזו, עד כדי שגם הוא עצמו יחשוב כך. ועל ידי זה כשיגיעו לפתחו שלו עצמו מקרים שונים, הוא מעצמו יחסי לעצמו יכריע כפי ששמעון היה מכריע במקרים כאלו. וזו כמובן דרגה של התקשרות והתחברות, שראובן עשה את עצמו ל'חושב כשמעון', ודבק במחשבתו של שמעון לגמרי ונעשה כמוהו ממש.

וכמו כן בלימוד התורה. לא מספיק שאדם ידע את כל ה'נתונים' של התורה, מה הדין בכל מקרה ומקרה, ולפי זה ידע להכריע מה יהיה במקרים שהתורה לא דיברה עליהם מפורש מצב כזה נחשב רק לידיעה חיצונית של התורה. ועיקר הענין בלימוד התורה הוא להתחבר חיבור פנימי לדברי התורה, להבין בכל דבר מה התורה התכוונה בו, מה הסברא וההבנה של כל דין ודין, ולא רק בידיעה חיצונית מה התורה הבינה בזה, אלא להבין את הדברים ברמה כזו שהוא עצמו ישתכנע שכך האמת וכך צריך להיות, עד כדי שכשיגיע לפתחו מקרה מסוים, הוא מעצמו יכריע בו כמו שהתורה היתה מכריעה בו [וזה רק סימן שהוא באמת חושב כמו התורה - כמו ה' עצמו, כביכול].

וזו כוונת הנפש החיים ש'לימוד תורה לשמה' הכוונה "לשם הדברי תורה, לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולחן", אין כוונתו רק לידיעת הידיעות בצורה חיצונית מהאדם, אלא הכוונה היא ללמוד בשביל להתחבר חיבור אישי לדברי התורה, ולהשתכנע בכל דין וסברא שיכנוע עמוק ביותר, עד שהאדם מגיע למצב שהוא עצמו 'אוחז' כך, ודעתו שלו עצמו היא כך.

ובלימוד כזה שכל האדם מזדווג עם "השכל האלוקי" הוודגות מושלמת, ונעשה דומה, באופן החזק ביותר ששייך, לה' יתברך.

ונראה להוסיף על פי זה, שכשאמרו (אבות ד, ה) "הלומד על מנת לעשות", אין הכוונה שהלימוד הוא בשביל לדעת מה לעשות במעשים, אלא הכוונה גם - ובעיקר - על חלק המחשבה, שלומד על מנת לחשוב כמו התורה, להפנים את דברי התורה, עד שהם ישפיעו עליו לחשוב בעצמו כך.

ובזה יקבלו הבנה דברי המדרש (תנחומא כי תבוא א'): "ועוד אמר רבי יוחנן: כל העושה תורה לאמיתה, מעלה עליו הכתוב כאלו הוא עשה את עצמו, שנאמר (דברים ד, יד) ואותי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם חוקים ומשפטים לעשותכם בארץ וכו', 'לעשות אותם' לא נאמר, אלא 'לעשותכם אותם', מכאן שמעלין עליו כאלו הוא עשה וברא את עצמו". שעל ידי הלימוד וההתחברות לשכל שבתורה, נעשה גם שכל האדם שכל כזה, והוא נעשה לבריה חדשה.

ו.

ועוד יש להוסיף בזה. שכפי המובן מאיליו: בתורה ניתן לנו כל סוג המחשבות ששייך להיות, וכפי שהתבאר לפי זה נבראה הבריאה (כדי לתת לאדם אפשרות להבין את כל סוגי המחשבות בתוך העולם הגשמי שהוא נמצא בו). ואין יותר מחשבות מלבד מה שיוצא מתוך התורה (שהרי מה שיש בעולם יש בתורה, ואין מחשבה שאין בתורה). וכל סוגי המחשבות הנצרכות להיות ניתנו בתורה.

וביסוד זה יש תוספת ביאור בהקפדת רבותינו זצ"ל על העמדת ההשקפה הנכונה כלפי כל מאורע בבריאה, כי מלבד מה שעלול לצמוח בפועל מההשקפה מוטעית, גם עצם הטעות ההשקפתית בעצמה היא אסון, כי כשחושבים מחשבות שאינן כפי מחשבות ה' ותורתו, הרי זה ההיפך מההתדמיות לבורא, ומחובתנו לדאוג על עצמנו שנהיה דומים לה' בכל מחשבותינו כולם.

ז.

ואחרי שזכינו לביאור זה. נבאר נקודה נוספת בענין לימוד התורה.

בדברי חז"ל הקדושים ובדברי רבותינו זצ"ל אנו רואים שעיקר לימוד התורה אינו מכוון לידיעות העולות מהסוגיא בלבד, אלא עיקר הלימוד הוא הבנת הסברות העומדות מאחורי כל דין ודין, ומרבית לומדי התורה עסוקים וטרודים בחקירות שונות, ובביאורי דינים וענייניהם, גם כשאין מזה נפק"מ להלכה, וגם כשהמסקנא ידועה כבר מראש. כל אדם שניגש לסוגיא, מתחיל ללמוד אותה מחדש, כאילו לא למדה אדם מעולם, והוא חוזר וחוקר מה שכבר חקרו קודמיו, ומנסה להבין בשכלו שלו את מה שכבר הכריעו חז"ל והראשונים וכו'.

ודבר זה אומר דרשני. כי לכאורה, אם המטרה היא לדעת את התורה, אם כן מדוע כל אדם 'מתחיל מאפס', ומנסה להבין בעצמו את דיני התורה, ומדוע לא יסתמך על דברי קודמיו שבודאי היו בדרגה גדולה ממנו והכרעתם בודאי אמת.

ובאמת, הקושיה היא מוקדמת יותר. הרי התורה עצמה נכתבה בלשון סתומה וקצרה, וכמעט שלא ביארה את כוונתה, ונדרש עמל רב ויגיעה עצומה בשביל להגיע להשגת כל דין ודין בפני עצמו. - וצריך להבין מדוע זה כך, מדוע לא ניתנה התורה בצורה ברורה ומובנת לכל, למה לא נכתבו מלכתחילה כל הדינים והגדרותיהם וסברותיהם בצורה מפורשת. מדוע הניחו לנו את הליבון של גדרי וסברות הדינים, שנעמול בהם יומם ולילה.

והביאור לענ"ד הוא כך:

מציאות שכלו של האדם היא, שכאשר אומרים לו דין עם כל סברותיו וגדריו, הוא אינו מתחבר אליו בחיבור אישי, אלא הכל נכנס אליו רק כידיעה חיצונית גרידא. ומכיוון שתכלית הלימוד היא שהאדם עצמו יחשוב כמו התורה, לכן יש ענין גדול (שהוא הענין העיקרי וכמעט היחידי) שהאדם בעצמו יגיע בשכלו שלו לכל מסקנא ומסקנא, ולא שידע שכל האמת מחמת ש'כך

כתוב, 'אלא שהוא עצמו ילבן כל דבר מתחילתו ועד סופו, וישתכנע באמיתות הסברא שיש בו, עד שיוכל לומר ש"כך הדין, כי כך האמת!".

ח.

הנפק"מ למעשה מכל תוכן המאמר:

א. על כל אדם לעמול על הבנת כל דין בעצמו ולבדו, ולהסתייע כמה שפחות בגמרות מבוארות וספרי קיצורים ומראי מקומות, שכל אלו גורמים לשכלו 'לישון', ומונעים ממנו את ההתחברות האישית לסברות והדעות שבתורה (והכל לפי הענין).

ב. יובן בזה דרך הלימוד במרבית הכוללים בימינו, שאינם טרודים לדעת בדוקא את המסקנא ההלכתית שיוצאת מהסוגיא, אלא משקיעים את עיקר לימודם בהבנת הסברות והגדרים של כל דין ודין. זאת, משום שהמטרה בלימוד אינה רק ידיעת ההלכה העולה מהסוגיא, אלא עיקר המטרה היא להבין את הסברא והמחשבה שעומדת מאחורי זה, והמסקנא ההלכתית היא רק פועל יוצא מהבנה נכונה של המחשבה שמאחורי הדין, והיא משמשת רק כ"סימן" האם הבנת הסברא והמחשבה היא נכונה, או שיש בה טעות (ולכן כמובן שהיא חשובה מאוד, אך היא אינה החלק העיקרי).

ג. נקודה עיקרית ביותר בדרך הלימוד, שלענ"ד היא מביאה תועלת עצומה לכל אחד ואחד. והיא, **שעל הלומד להתחבר לכל דבר בשכל שלו**, ולא להסכים לשום סברא שאינו מבין בשכל שלו, ולא לשתוק על שום דבר שלא מובן לו, ולא להניח ידו מדבר עד שיובן לו בשכל שלו. וכמה שיאמרו לו רבותיו וחביריו שהדברים מובנים, ויסבירו לו הסברים שונים וארוכים, לא יזוז מדעתו, ועד שלא מובן לו הדבר בשכלו שלו, לא ישתוק ולא ינוח, וידע שלא הגיע לתכלית הנרצית ממנו.

ושמעתי מאאמו"ר, הגאון רבי יאיר שליט"א, הרגשה שמן הענין להביאה כאן. דהנה אנו רגילים לומר 'רחמנא ליצלן' כשאנו שומעים על איזה אסון גשמי כמו מוות וכיוצ"ב. אבל בחז"ל רואים שאמרו את זה על סברא שאינה נכונה, כמובא בגמרא (שבת פ"ד ע"ב) "אמר ליה רחמנא ליצלן מהאי דעתא, אדרבה רחמנא ליצלן מדעתא דידך". והאמת היא כך, שצריך להיות אכפת לנו מסברא שלפני דעתנו היא לא נכונה, כאילו שזה אסון, כי אסון גדול הוא כשחושבים משהו לא נכון.

נספח א'

כתב האגלי טל בהקדמה: "ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועים מדרך השכל בענין לימוד תורה הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כל כך לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת

זה טעות מפורסם, ואדרבא, כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח ע"א ד"ה ודבק ולא בזכר - דליכא דיבוק, דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו".

תוכן דבריו המפורסמים: שעיקר התורה זה בלימוד בשמחה, כי בלי זה אין לאדם דיבוק בדברי תורה. וצריך להבין, מנין לאגלי טל שיש ענין להדבק בדברי תורה, אולי המצוה היא רק הלימוד והידיעה החיצונית, בלי 'דיבוק'?

אך לפי מה שכתבנו הדברים פשוטים. שהרי כל הענין בלימוד התורה הוא שהאדם יחיה את הלימוד בתוכו, ויחשוב בעצמו כמו התורה. וזה הפירוש 'להדבק בתורה', להיות חד עמה, לחשוב כמוה. וזה נעשה רק על ידי שהוא לומד בתענוג ובשמחה.

[ומובא בקדמונים שאדם מתענג מידיעה שכלית שהוא מתחבר אליה (בדרשות הר"ן דרוש י' כתב: הכח השכלי משתוקק לדברים שכליים והוא אוהב וחושק אותם), וכנראה ה' עשה את זה בשביל להקל עלינו את הדיבוק בדברי תורה, כדי שיהיה לנו חשק להתחבר לסברות של התורה ולחשוב כמוה. דלכן נעשה דבר כזה, שהשכל מתענג מהתחברות לסברא, וזה גורם לנו ללמוד עוד ועוד].

נספח ב'

ידועים דברי הב"ח (או"ח סי' מ"ז) שמבאר את החטא שהיה בזמן החורבן 'שלא בירכו בתורה תחילה': "איכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה שהוא לכאורה עבירה קלה. ונראה דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד".

"אבל עתה שעברו חוק זה, שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים, להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם, הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה, וזה היה גורם חורבנה ואבידתה".

ותוכן דבריו הוא מה שכתבנו, שעל ידי הפיכת שכל האדם לשכל של התורה, הרי זה עושה את האדם להיות כמו ה' ממש, חושב כמחשבותיו כביכול, וזה ממש 'היכל ה' ומרכבתו'.

נספח ג'

קיבצתי כעת כפי שהשיגה ידי, כמה מובאות מדברי הש"ס, בהם מבואר יסוד זה ממש. שהתלמיד חכם שעוסק בתורה, נעשה גופו לתורה ממש [והיינו כנ"ל, על ידי שהוא עצמו חושב כמו תורה]. ונביאם לפי סדר הש"ס:

תענית ד' ע"א: "ואמר רבא: האי צורבא מרבנן דרתח - אורייתא הוא דקא מרתחא ליה, שנאמר הלוא כה דברי כאש נאם ה'". וצ"ב, דפסוק זה מדבר על התורה ולא על לומדיה, אלא מבואר שלומדי התורה נעשים על ידי הלימוד לתורה בעצמה.

חגיגה כ"ז ע"א: "אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא - הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים, שכל גופן אש, דכתיב הלוא כה דברי כאש נאם ה', על אחת כמה וכמה". ומבואר כנ"ל.

כתובות י"ז ע"א: "רב ששת ואיתימא רבי יוחנן אמר: נטילתה כנתינתה, מה נתינתה בששים רבוא, אף נטילתה בששים רבוא", והיינו שבהלויה של תלמיד חכם שמת צריך לדאוג שיהיו מספר אנשים כמו בנתינת התורה. וצ"ב מה הקשר בין מיתתו לנטילת התורה, וכי נטילה תורה, הרי היא עדיין מונחת ועומדת לפנינו? ולהנ"ל, הביאור הוא שהוא עצמו נעשה לתורה, ובפטירתו 'מתה תורה'.

כתובות ק"א ע"ב: "אמר רבי אלעזר: עמי הארצות אינן חיים וכו'. כיון דחזייה דקמצטער, אמר ליה: רבי, מצאתי להן תקנה מן התורה, 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום' - וכי אפשר לדבוקי בשכינה? והכתיב: כי ה' אלהיך אש אוכלת! אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. כיוצא בדבר אתה אומר: לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו - וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה? אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה". וצ"ב, כיצד ניתן לומר דבר כזה, שהדבק בת"ח כדבק בה', וכי הת"ח הוא ה'? ולהנ"ל הביאור הוא, שעל ידי שהת"ח הפך את שכלו לשכל של תורה, שזה כביכול השכל של ה', הרי הוא נעשה כה' ממש בתכלית הדביקות.

סנהדרין צ"ט ע"א: "תנו רבנן: כי דבר ה' בזה וכו', דבר אחר: כי דבר ה' בזה - זה אפיקורוס". ושם בעמוד ב': "אפיקורוס. רבי ורבי חנינא אמרי תרוייהו: זה המבזה תלמיד חכם". וצ"ב, כיצד ניתן ללמוד מפסוק שמדבר על ביזוי דברי התורה, לענין ביזוי תלמיד חכם לומד התורה? ולהנ"ל הביאור, כי הלומד נעשה לתורה בעצמו, ששכלו נהפך לשכל התורה.

מכות כ"ב ע"ב: "אמר רבא: כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא". וצ"ב, דאמנם חזינן שרבנן יודעים לפרש את התורה, אבל כיצד רואים בזה שהם עצמם כמו התורה, דיתכן שהתורה היא יותר מהם, ורק שהם יודעים את הפירוש האמיתי בדברי התורה, ולכל הפחות יהיו כמו

התורה ולא יותר. ולהנ"ל הביאור הוא כי לומדי התורה נעשים לתורה עצמה, והם יותר מהספר תורה, כי בס"ת כתוב דברים בחיצוניות, ולא מגולה השכל של התורה, שהוא הפנימיות והעיקר שבה, והתלמידי חכמים הם בדרגה גדולה מזה, שנעשים לפנימיות של התורה ולשכל שלה.

נספח ד'

עוד קיבצתי כעת כפי שהשיגה ידי, כמה מובאות מדברי החזון איש באגרותיו, שאחרי הבנת הענין הנ"ל, מקבלים תוקף משמעות והבנה. ואלו דבריו (לפי סדר הדפסת האגרות):

ח"א ג'. מושג השקידה אינו תלוי בהארכת הזמן, אלא במסירת האישיות ונתינת הלב במתנה לעיון התורה, וטובה שעה אחת בשקידה ובהשתוקקות, מרבות בעצלתיים.

ח"א ט'. האיש הזוכה לידיעת התורה - רצוני לומר שהשכל הניתן בנפש כגרעין בגומת השדה, התאחד עם החכמה והיו לבשר אחד - הוא הולך בין אנשים ונדמה לאדם הרואה לעינים כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה.

ח"א ט'. יש בחינות הרבה בחשקי האדם ותאוותיו, כי דברים ערבים מרגישים את גוף האדם וצבא אבריו להנאה מדומה, ומשמחים במידה מסויימת את נפשו, אבל הנאה זו אין בכוחה להתחרות עם העונג האציל של עמל החכמה, אשר נשמת האדם מתרוממת מעל המיית העולם עד שמי השמים, ונהנה מזיו החכמה העליונה, וזו הטובה הגדולה והיתירה שניתנה לאדם תחת השמש, שיש כח באדם ליאור באור החיים ולהשתעשע בבינה עילאה משמחת לב ונפש.

ח"א י"א: כל הוספה בתורה, בדביקות בהכרת היוצר ברוך הוא, מעלה את בעליה מבחינת נפש בהמית לנפש משכלת, מחמור לבן אדם, מבן אדם למלאך.

ח"ג א'. הזיווג של החכמה עם האדם אי אפשר בלי כמיהה ותאבון, דברי תורה חביבין. כח החיבה פותח את המח ואת הלב לבלוע בינה ודעת. אמרו עליו על רבי יוחנן, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה, בוז יבוזו לו.

נספח ה'

במשך הזמן, מצאתי בסייעתא דשמיא מרובה דברים מפורשים בענין זה, בדברי הלש"ם הקדוש בספרו הקדמות ושערים שער א' פרק ז':

"...גילוי רצונו שנתגלה אלינו בו הנה הוא גילוי מאלקותו עצמו, ועל זה הוא גודל החיוב דעסק התורה שאנו מחוייבים בה, כי נודע הוא שהשכל והמשכיל והמושכל אחד הוא, וכשמשכיל ויודע איזה דבר מהתורה, הרי הוא דבוק ומתאחד ברצונו יתברך שמו ממש, כי נעשה אותו הידיעה שכל בו, שהוא חלק מכוחות הנפש שבו, והרי מתאחד עם רצונו ית"ש ממש, וכשזוכה לידיעת כל התורה שהוא רמ"ח ושס"ה כבנין מציאות כל האדם ומקיים ועושה

אותם גם בגופו ממש, הרי נעשה כולו בגופו ונפשו דבוק ומתאחד ברצונו, ולכן נאמר ואתם הדבקים וכו'. - וכל זה הוא משום שרצונו ית"ש הנה הוא אורו עצמו המתפשט למטה אחר אשר נצטמצם באמיתתו הנעלמה דא"ס ונתגלה בכל זה באצילות, כי שם הוא גילוי עצמותו לכל אותו הרצון אשר גילה לנו בכל התורה והמצוה וכו'... ומשום שכל רצונו אשר נתגלה לנו בו הנה הוא התפשטות אורו עצמו, לכן הדבוק ברצונו הוא דבוק בו גופא, וזהו שנאמר ואתם הדבקים בהוי"ה אלקיכם וכו', וכנזכר" [שוב ראיתי שהבנת דבריו כראוי, והבנת כל ענין זה, תלוי לכאורה בלימוד היסוד שהתבאר בדבריו שם בענין גילוי עצמותו ית"ש, ולא ראוי להאריך בזה כאן].

נספח ו'

אחרי זמן רב, ראיתי שהדברים מפורשים לכאורה גם בדברי בעל התניא בספרו ליקוטי אמרים פרק ה'. וזה לשונו:

"...ולתוספת ביאור באר היטב לשון 'תפיסא' שאמר אליהו "לית מחשבה תפיסא בך" כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל, הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו, והמושכל נתפס ומוקף ומלוכש בתוך השכל שהשיגו והשכילו, וגם השכל מלוכש במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו. דרך משל, כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה, הרי שכלו תופס ומקיף אותה, וגם שכלו מלוכש בה באותה שעה".

"והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך, ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים, הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלכשותם בהלכות הערוכות לפנינו, וגם שכלו מלוכש בהם, והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו, ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה".

"וזאת מעלה יתירה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה, על כל המצות מעשיות, ואפילו על מצות התלויות בדיבור, ואפילו על מצות תלמוד תורה שבדיבור. כי על ידי כל המצות שבדיבור ומעשה, הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה, ובידיעת התורה, מלבד שהשכל מלוכש בחכמת ה', הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס".

"ולפי שבידיעת התורה התורה מלוכשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם, לכן נקראת בשם 'לחם ומזון הנפש', כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים, כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם

שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים, נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה. - וזה שכתוב "ותורתך בתוך מעי" ... ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' על ידי השגת התורה איש כפי שכלו כמו שכתוב בפרי עץ חיים".

